

الله الرحمن الرحيم

راهنمای برنامه درسی

حوزه تربیت و یادگیری

علوم انسانی و

مطالعات اجتماعی

▶ وزارت آموزش و پرورش

▶ سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی

▶ دفتر برنامه ریزی و تألیف کتاب های

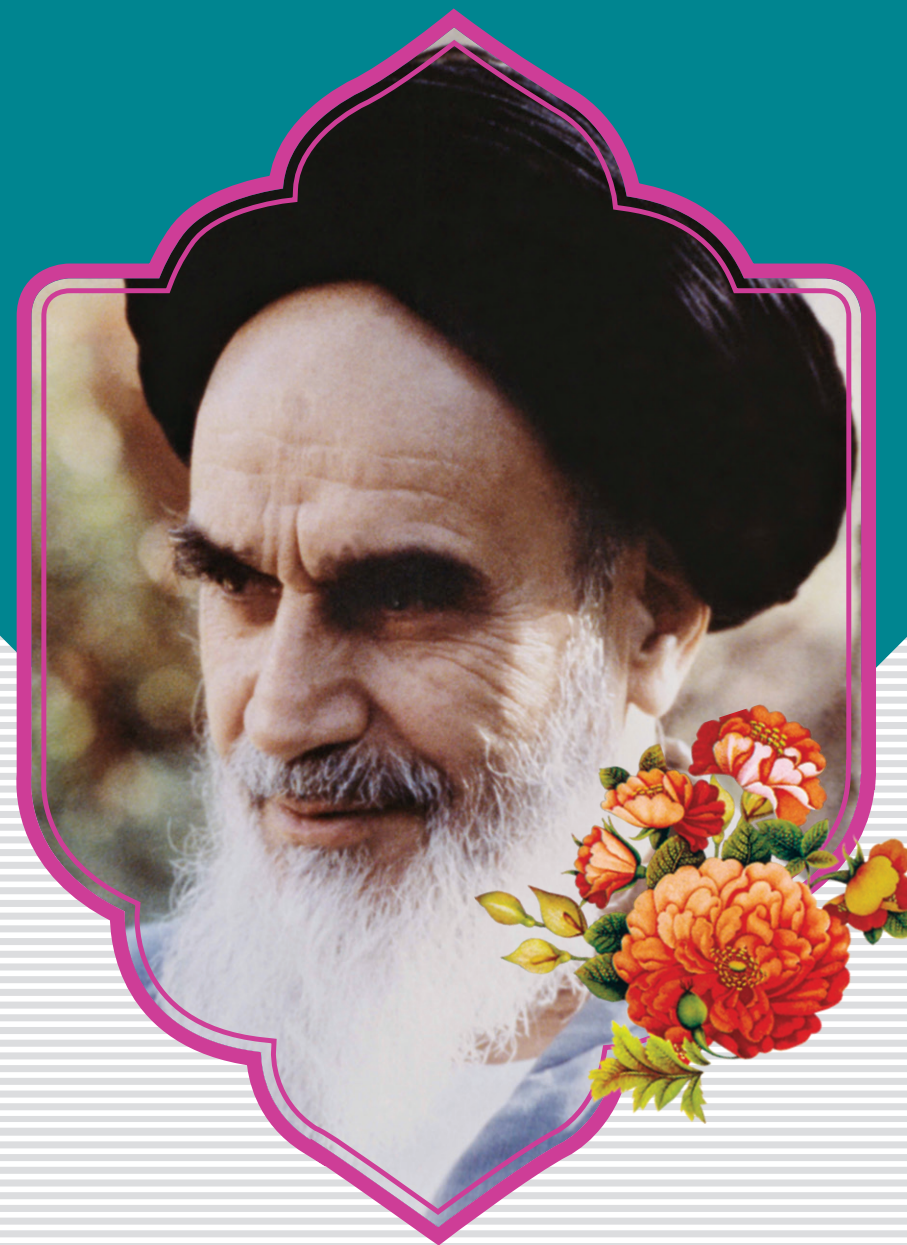
درسی ابتدایی و متوسطه نظری

▶ دی ماه ۱۴۰۳

▶ (غیر قابل استناد)

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی

«سند تحول یک ریل‌گذاری است؛ سند تحول می‌تواند آموزش و پرورش را به سرمنزل مورد نظر برساند ...
ابلاغ قدم اول است، باید کاری کنیم که این سند محقق شود ... برای تحوّل آموزش و پرورش روحیه انقلابی
لازم است. روحیه انقلابی یعنی ترس نداشته باشید، ملاحظه کاری نداشته باشید، محافظه کاری نداشته باشید،
وقتی تشخیص دادید عمل کنید، اقدام کنید، پیش بروید، به توقف راضی نشوید، کارها را تزئینی انجام ندهید.»
بیانات مقام معظم رهبری علیه السلام در دیدار با جمعی از فرهنگیان

مقدمه

تهیه و تدوین راهنماهای برنامه‌های درسی حوزه‌های تربیت و یادگیری یکی از گام‌های ضروری در جهت تحقق مطالبات اسناد فرادستی در زمینهٔ برنامه‌ریزی درسی است که باید همانند بند ۴ سیاست‌های ابلاغی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و راهکار ۱-۱ سند تحول بنیادین آموزش و پرورش تحقق یابد. کلیات و چارچوب حوزه‌های یازده‌گانهٔ تربیت و یادگیری^۱ در فصل هشت برنامهٔ درسی ملّی ارائه شده است، اما تهیه و تدوین راهنمای برنامهٔ درسی این حوزه‌ها، به عنوان بخشی از فرایند تولید برنامه‌های درسی، در ضمن بندهای ۱۱-۴، ۱۱-۵ و ۱۱-۶ از فصل ۱۱ همان سند، به عهده سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی نهاده شده است.^۲

در سال ۱۴۰۱، پس از تهیه و تدوین «طرحوارهٔ اجرایی سازی برنامهٔ درسی ملی در سطح مدرسه» (به مثابهٔ طرح کلان و نقشهٔ راه تولید و تمهید مقدمات لازم برای اجرای برنامهٔ درسی در سطح مدرسه) و تأیید آن در شورای عالی آموزش و پرورش، راهنماهای برنامهٔ درسی حوزه‌های تربیت و یادگیری به عنوان یکی از گام‌های این نقشهٔ راه در نظر گرفته شده‌اند که به مثابهٔ منبع محتوای تخصصی موضوعی، یکی از مهم‌ترین منابع مورد استفاده در تهیه «راهنمای تفصیلی عنوان درسی» و همچنین، «جدول عناوین دروس» هستند.^۳

آن‌چه پیش رو دارید، راهنمای برنامهٔ درسی حوزهٔ تربیت و یادگیری علوم انسانی و مطالعات اجتماعی است که با استفاده از تجزیه و تحلیل اهداف، سیاست‌ها و اسناد کلان و فرادستی آموزش و پرورش، بررسی مطالعات و پژوهش‌های متنوع (شامل: مطالعات وضعیت‌سنجی، نیازسنجی، تطبیقی مقایسه‌ای و ارزشیابی برنامه‌ها و کتاب‌های درسی پیشین) و تشکیل شوراهای کارگروه‌های کارشناسی، با حضور صاحب‌نظران و متخصصان موضوعی، متخصصان آموزشی تربیتی عمومی و تخصصی و معلمان و دبیران با تجربه، تهیه و تدوین شده و مورد اعتبارسنجی خبرگان و کارشناسان نیز قرار گرفته است.

۱- این حوزه‌ها عبارتند از: «قرآن و عربی»، «حکمت و معارف اسلامی»، «زبان و ادبیات فارسی»، «فرهنگ و هنر»، «سلامت و تربیت بدنی»، «کار و فناوری»، «علوم انسانی و مطالعات اجتماعی»، «ریاضیات»، «علوم تجربی»، «زبان‌های خارجی»، «آداب و مهارت‌های زندگی و بنیان خانواده».

۲- ۱۱: فرایند تولید و اجرای برنامه‌های درسی و تربیتی:

۱۱-۴: تهیه راهنمای برنامه درسی حوزه‌های تربیت و یادگیری (تعیین اهداف، استانداردهای محتوا، نتایج یادگیری و ...)

۱۱-۵: اعتباربخشی راهنمای برنامهٔ درسی حوزه‌های تربیت و یادگیری

۱۱-۶: بررسی و تأیید راهنمای برنامهٔ درسی حوزه‌های تربیت و یادگیری در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

۳- برای اطلاع بیشتر درباره جایگاه راهنمای برنامه درسی حوزه‌های تربیت و یادگیری در فرایند برنامه‌ریزی درسی و تولید بسته‌های تربیت و یادگیری، به سند سازمانی «طرحواره تکمیل فرایند برنامه‌ریزی درسی و تولید مواد و منابع آموزشی-تربیتی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی (برنامه درسی ملی تا سطح مدرسه)» مراجعه نمایید.

فطرت‌گرایی توحیدی به عنوان رویکرد و جهت‌گیری کلی برنامه‌های درسی

بر اساس آن‌چه در سند برنامهٔ درسی ملی و دیگر اسناد فرادستی (به‌ویژه مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش) آمده، رویکرد برنامه‌های درسی و تربیتی «فطرت‌گرایی توحیدی» است.^۱ در تبیین این رویکرد و چگونگی اثرگذاری آن بر برنامه‌های درسی تربیتی می‌توان گفت که مفطور بودن انسان‌ها بر فطرت الهی یکی از مهم‌ترین آموزه‌های انسان‌شناختی اسلام است. بر پایه این آموزه، هر فرد از بدو خلقت خویش، از سرمایه‌های بینشی ادراکی (شامل تعقل و ابزارهای ادراکی در خدمت آن، همچنین برخی شناخت‌های وجدانی و ضروری) و گرایشی انگیزشی (همانند گرایش و میل به کمال، حقیقت و راستی، زیبایی و ...) برخوردار است و این مهم‌ترین دستمایهٔ حرکت، رشد و هدایت او در مسیر صلاح و رستگاری است. بر این اساس، نظام تربیتی در کلیت خود، برنامه‌های درسی تربیتی به صورت خاص، باید طوری طراحی شوند که با در نظر گرفتن این سرمایه، به شکوفا شدن هرچه بیشتر آن مدد رسانند. اتخاذ فطرت‌گرایی توحیدی به مثابهٔ رویکرد و جهت‌گیری کلی حاکم بر برنامه‌های درسی تربیتی در جمهوری اسلامی ایران، دستِ کم دربردارندهٔ دو دلالت است:

دلالت اول: کودکان ظرف‌هایی توخالی یا خمیره‌هایی بدون شکل و تعین و منفعل نیستند که صرفاً پذیرای اموری باشند که به آنها داده می‌شود، بلکه آنها بر حسب خلقت خود، از داشته‌هایی برخوردارند که با اتکا به آنها با جهان پیرامون خود روبه‌رو می‌شوند و به تدریج، خود و حقایق و واقعیت‌های عالم را می‌یابند. در برنامه‌ریزی تربیتی برای چنین موجودی، القای از بیرون به مثابهٔ یک رویکرد، انتخابی نامناسب است، زیرا این امر با ساختار وجودی او سازگاری ندارد و در نتیجه اثرگذاری مورد نظر را نیز نخواهد داشت. در عوض، برنامه‌ریزی‌ها باید به‌گونه‌ای باشد که کودکان بتوانند از درون خویش (= با اتکا به داشته‌های فطری خود) با عالم مواجه شوند و حقایق آن را به‌تدریج دریابند تا بتوانند ساختار ادراکات، تمایلات، صفات و ویژگی‌های شخصیتی هویتی خود را متناسب با این داشته‌ها و حقایق یافته شده و با اتکا بر آنها شکل دهند.^۲ این تبیین، در تعیین رویکرد برنامه‌های درسی در یادگیری و تدریس و چگونگی سازماندهی محتوا اثرگذار خواهد بود و این اثرگذاری،

۱- برنامه درسی ملی، فصل ۴ (رویکرد و جهت‌گیری کلی)، ص ۱۱.

۲- این نگاه به رغم برخی شباهت‌ها با رویکرد سازنده‌گرایی (Constructivism)، نباید به آن معنا تحویل شود، زیرا در برخی مبانی و ابعاد با آن رویکرد تفاوت دارد. یک تفاوت آن است که در اینجا، کودک از داشته‌هایی اولیه برخوردار است که از همان ابتدا، سمت و سوی خاصی به فعال بودن او می‌دهند. دیگر تفاوت بنیادی آن است که رویکرد سازنده‌گرا مبتنی بر مبانی معرفت‌شناختی مشخصی است که اساساً دانش را ساختنی می‌داند، حال آن‌که در مبنای معرفت‌شناختی فطرت‌گرایی توحیدی، دانش اساساً یافتنی است و عمیق شدن درک شخص از این امر یافتنی، در گروی نقش‌آفرینی فعال و همه جانبه او در فرایند ادراک (که نوعی سیر برای نیل و رسیدن است) می‌باشد. پس می‌توان گفت هرچند یادگیرنده، دریافت‌کننده منفعل دانش نیست، ولی سازنده آن هم نیست، بلکه یک یابنده فعال است.همچنین، یادآوری این نکته نیز ضروری است که اتخاذ این رویکرد، با این مطلب منافات ندارد که آموزش بعضی موضوعات، خصوصاً در برخی دوره‌های سنی خاص، به صورت مستقیم و القایی یا تلقینی باشند.

رویکرد و منطق

در «رویکردها و راهبردهای تربیت و یادگیری» و نیز «رویکرد سازماندهی عنوان درسی» از راهنمای تفصیلی عناوین درسی، بازتاب می‌یابد. به علاوه، این تلقی از انسان و چگونگی رشد وی در تعامل با جهان بیرون از خود، بخش مهمی از ایده بنیادین «هویت دوره‌های تحصیلی» و چگونگی تطوّر آن از دوره اول ابتدایی تا دوره دوم متوسطه را شکل داده است.

دلالت دوم: مراقبت از داشته‌های فطری و رشد و پرورش صحیح و شایسته از اهداف برنامه درسی است. این مراقبت و پرورش، در گروی جلوگیری از به انحراف رفتن داشته‌ها و یا پوشانده شدن آنها توسط تمایلات ناشایست و ادراکات نادرست است. معمولاً گرایش‌ها و یا بینش‌های فطری هنگامی دستخوش تحریف و انحراف می‌شوند که انسان‌ها در تشخیص مصادیق صحیح و اصیل آنها به بیراهه روند. زنده نگه داشتن این داشته‌ها و تقویت آنها در دانش‌آموزان نیازمند درک برخی مفاهیم، مهارت‌ها و به‌ویژه نگرش‌های حوزه‌های تربیت و یادگیری است؛ به علاوه بخش قابل توجهی از «چارچوب شایستگی‌های پایه و عمومی» به هدف مراقبت و تقویت این سرمایه‌های فطری و یا مبتنی بر دارایی‌ها و نگرش‌های فطری دانش‌آموزان تدوین شده که از مهم‌ترین آنها می‌توان به خرده شایستگی‌هایی چون هویت دینی-معنوی، حقیقت‌جویی، جستجوگری و اکتشاف، تمرکز و بینش، تحلیل، استدلال و سنجش‌گری، اخلاق و آداب ارتباطی، تعهد و مسئولیت‌پذیری فردی و اجتماعی، خودآگاهی و خودباوری و خویش‌بانی و خویش‌داری اشاره کرد.

بر این اساس، در نظر گرفتن فطرت‌گرایی توحیدی به عنوان رویکرد و جهت‌گیری کلان حاکم بر برنامه‌های درسی به این معنا نیست که این جهت‌گیری تنها در راهنمای برنامه درسی حوزه‌های یادگیری بازتاب می‌یابد، بلکه دیگر مراحل و ابعاد برنامه‌های درسی تربیتی همچون هویت دوره‌های تحصیلی و یا چگونگی ساماندهی محتوای این رویکرد متأثر خواهند شد.

باری، جاری شدن فطرت‌گرایی توحیدی در برنامه‌های درسی، امری ذو مراتب است؛ یعنی به هر میزان که معانی و دلالت‌های پیش‌گفته در برنامه‌های درسی، فرصت‌ها و موقعیت‌های تربیتی یادگیری و مواد و منابع آموزشی و تربیتی جریان یابد، زمینه‌سازی مناسب‌تری برای «شکوفایی فطرت الهی دانش‌آموزان از طریق درک و اصلاح مداوم موقعیت آنان به منظور دستیابی به مراتبی از حیات طیبه»^۱ صورت گرفته است.

«سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی»

۱- برنامه درسی ملی، فصل ۴ (رویکرد و جهت‌گیری کلی)، ص ۱۱.

رویکرد

رویکرد حاکم بر تمام این سند، چنانکه در برنامه درسی ملی نیز مورد تصریح قرار گرفته است، فطرت‌گرایی توحیدی است. فطرت‌گرایی توحیدی بدین معناست که: انسان خلقت خاص ربوبی و سرشتی الهی دارد و نسبت به مبدأ عالم هستی از گرایشی اصیل و غیراکتسابی بهره‌مند است؛ گرایشی که می‌تواند به فراموشی سپرده شود و یا بیدار شود و توسعه پذیرد.

از نظر معرفتی فطرت، معرفت حضوری انسان به خداوند، از نظر گرایشی میل به حقیقت‌جویی، فضیلت‌خواهی و ابعاد فردی و اجتماعی آن است. بنابراین، رویکرد عام حوزه تربیت و یادگیری علوم انسانی و مطالعات اجتماعی، به فعلیت رساندن و آشکارسازی ظرفیت‌های فطری متربیان هم از نظر فردی و هم از نظر کنشگری اجتماعی، در جهت تحقق مراتبی از حیات طیبّه و جامعه صالح است.

در جامعه صالح که مظهر تحقق بُعد اجتماعی حیات طیبّه به‌شمار می‌آید، معیار ارزش‌های اجتماعی همانا ارزش‌های انسانی، عقلی و الهی است. در این جامعه که توحید ربوبی اساس تکوین و گسترش روابط اجتماعی است، مسلمانان برای تحقق جامعه مطلوب، دارای وظایف و تکالیفی هستند که ملزم به رعایت آن می‌باشند.

رسیدن به جامعه صالح و مطلوب مد نظر در سند تحول، اتخاذ رویکرد بومی‌سازی برنامه درسی علوم انسانی و مطالعات اجتماعی را ایجاب می‌نماید. به شکلی که فقه اجتماعی، اخلاق اجتماعی و به‌طور کلی آموزه‌های اسلامی ناظر بر «تربیت اجتماعی»، یکی از منابع اصلی برای تدوین اهداف و محتوای این برنامه درسی در کنار دیگر منابع تخصصی خواهد بود.

شایان ذکر است که مقصود ما از «تربیت اجتماعی»، تربیت و پرورش افراد براساس ضوابط و آموزه‌های دین از یک سو و یافته‌های علمی از سوی دیگر، در راستای جامعه‌پذیر شدن دانش‌آموزان است. در این فرایند، هویت اجتماعی متربیان به‌گونه‌ای شکل خواهد گرفت که هم وظیفه جامعه و نهادهای اجتماعی در راستای تربیت دینی افراد محقق شود و هم افراد به وظایف خود در تعامل با دیگری (اعم از ساختارها، نهادها، و افراد دیگر و محیط پیرامون) متعهد باشند. توجه به انسان تکلیف‌مدار و لوازم دانشی، انگیزشی و مهارتی آن، از محورهای اساسی در تربیت اجتماعی متربیان است؛ بر این اساس متربی باید با شناخت خود و رابطه با غیر یا «دیگری» و همچنین موقعیت‌های مختلف، رفتار کند و کنش‌های خویش را نسبت به خود و دیگری، سامان دهد.

در نهایت انتظار می‌رود آن چه مبتنی بر این برنامه تحقق خواهد یافت تربیت دانش‌آموزانی با ویژگی‌های دانشی، مهارتی و نگرشی زیر باشند:

- دارای بینشی عمیق نسبت به هستی، جایگاه انسان در آن، راه‌های کسب معرفت معتبر نسبت به آن، و شناخت لایه‌های فلسفی، ارزشی و فرهنگی نظام‌های علمی؛
- آگاه نسبت به ظرفیت‌ها و ضعف‌های فردی و درونی خویش و توانمند در مدیریت، بهبود و ارتقای آنها؛
- تیزبین، نقّاد و خلاق؛ به شکلی که قدرت شناسایی مسائل و پدیده‌های اجتماعی (در سطوح مختلف خرد و کلان) را داشته باشند و با قدرت تحلیل کافی، بتوانند متناسب با میزان آگاهی و ظرفیت‌های شناختی خود، مسائل را تحلیل و راه حل‌هایی را در راستای تولید علم نافع، برای آن ارائه دهند؛
- آگاه و متعهد نسبت به عصر خویش و موقعیت‌های مختلف تاریخی ـ اجتماعی آن در سطوح مختلف؛
- آگاه نسبت به آینده، در پرتو شناخت حال و گذشته تاریخ و هویت خویش، دارای امید، آمادگی و روحیه خوش‌بینی برای آینده ایران؛
- تکلیف‌مدار و مسئولیت‌پذیر؛ به شکلی که بیشترین دخالت در تغییر جامعه به سوی تعالی آن و تحقق تمدن نوین اسلامی و جامعه مهدوی را داشته باشند؛
- دارای فهمی عمیق و کلان از جهان و محقق‌کننده آرمان‌های انقلاب اسلامی در سطح کشور، منطقه و بین‌الملل، در بسترها و نقش‌های مختلف؛
- محافظ و تقویت‌کننده هویت ایرانی ـ اسلامی در تمام موقعیت‌ها و سطوح؛
- آگاه نسبت به استکبار‌داری مرزبندی دقیق و روحیه مبارزه با دشمنان در گستره‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، علمی، نظامی و ...؛
- حافظ استقلال، اقتدار و پیشرفت کشور خود در تمامی ابعاد آن، با اعتقاد به ظرفیت‌های فردی، اجتماعی، ساختاری و طبیعی کشور؛
- غیور و نامقهور نسبت به‌دنایای مدرن و مصمّم برای ایجاد زمینه‌های لازم برای بنیاد نهادن هویت علم دینی اجتماعی.

قلمرو حوزه

▲ قلمرو این حوزه عبارت است از: درک موقعیت و ابعاد آن در بعد زمان (گذشته، حال، آینده)، مکان (خانه، محله، شهر، کشور، زمین، کیهان)، عوامل طبیعی (محیط طبیعی، محیط زیست)، عوامل اجتماعی (ساختارها و نهادهای اجتماعی، هنجارها، رفتارها و روابط انسانی، قراردادهای)، آمایش سرزمین، شناخت امکانات بالقوه محیط و بالفعل کردن آن برای سعادت بشری). به علاوه، این درک موقعیت نیازمند فهم چگونگی حاکمیت سنت‌های الهی بر زندگی بشر در طول تاریخ و کسب مهارت‌های اجتماعی (مهارت در فعالیت‌های گروهی، توسعه روابط انسانی – بردباری، وفاق و همدلی و مسالمت‌جویی، نوع‌دوستی و...-رعایت حقوق و انجام تکالیف) و اقتصادی (مهارت‌های اقتصادی، صرفه اقتصادی، داد و ستد، تولید، توزیع، مصرف و قناعت) از سوی معلم و دانش‌آموز به عنوان عضو مسئول جامعه ایران اسلامی است. با توجه به تأثیرگذاری وسیع حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی بر فرد و جامعه در ابعاد مختلف، باید به نقش آگاهانه دانش‌آموزان در فرایند تربیت‌پذیری توجه کرد و «روحیه تفکرو تعقل» را در آنها شکوفا ساخت. این امر مستلزم تقویت قدرت شناخت دانش‌آموز از موقعیت‌های اجتماعی مختلف و همچنین فهم نقش، حقوق و تکالیفی است که برای هر فرد هنگام قرار گرفتن در آن موقعیت تعریف می‌شود.

بنابراین، مبتنی بر قلمرو حوزه مذکور، متر بیان باید به گونه‌ای آموزش ببینند و تربیت شوند که بیشترین «ارتباط مسئولانه و مؤثر» با محیط پیرامونی خود را در سطوح مختلف، داشته باشند. تربیت چنین افرادی که مسئولیت‌شناس، مسئولیت‌پذیر و حساس نسبت به مسائل اجتماعی خواهند بود، جز از طریق تقویت «هویت ایرانی – اسلامی» و پرورش افرادی که با «خویشتن‌سازی» از توانمندی لازم برای مواجهه خود آگاهانه با مسائل و چالش‌های فردی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و محیطی و غیره، در موقعیت‌ها و سطوح مختلف اجتماعی برخوردار باشند، ممکن نیست.

ضرورت و کارکرد

▲ زندگی توحیدی مستلزم درک سنت‌های الهی، مطالعه محیط طبیعی و انسانی (سیر در آفاق و انفس) احساس همدلی، نوع‌دوستی و احترام نسبت به دیگران و کنترل هیجانات و احساسات به هنگام قرار گرفتن در موقعیت‌های واقعی و چالش‌برانگیز (خانوادگی، اجتماعی، بین‌المللی) است. حصول تربیت متعالی در گرو رابطه و تعامل فرد و جامعه است. آموزش‌های این حوزه برخاسته از فرهنگ و تاریخ جامعه در خدمت هویت تاریخی و فرهنگی آن می‌باشد و بسترهای لازم برای تحقق عدالت و پیشرفت را فراهم می‌آورد. دانش‌آموزان نیاز دارند در آموزش‌های مدرسه‌ای فرصت‌هایی برای به چالش کشیدن ایده‌های خود و دیگران در خصوص مسائل اجتماعی در سطح محلی، ملی و جهانی داشته باشند. این امر سبب می‌شود آنها روحیه حقیقت‌جویی، عدالت‌خواهی، حق‌طلبی، تکلیف‌مداری، دعوت‌گری، مذاکره، انصاف، نوع‌دوستی و پذیرفتن مسئولیت الهی خود را، در قبال نوع بشر خصوصاً محرومان و مستضعفان، در خویش پرورش دهند. آنان باید بتوانند ویژگی‌های تمدن و فرهنگ ایرانی – اسلامی و تأثیر آن در توسعه جامعه بشری را درک کنند و نقش خود را در جهان امروز برای حفظ و ارتقای موقعیت و جایگاه ایران در بین کشورهای منطقه و در سطح جهان بشناسند. همچنین آموزش تعامل مسئولانه با جامعه و مسائل آن و نیز ارتقای شایستگی‌ها برای اصلاح دین‌مدارانه مسائل زندگی فردی و جمعی از کارکردهای مهم این حوزه است.

اهداف

اهداف

اهداف کلی حوزه تربیت و یادگیری علوم انسانی و مطالعات اجتماعی

ردیف	اهداف کلی
۱	شناخت زمان و پدیده‌ها و وقایع مهم تاریخی برای تشخیص و ارزیابی دقیق زمانه و موقعیت کنونی و حرکت صحیح به سوی چشم‌اندازهای تمدنی مطلوب
۲	شناخت محیط (طبیعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی) و عوامل مؤثر بر حفظ یا تغییر آن در گذشته، اکنون و آینده، برای درک چگونگی استفاده بهینه و تعامل صحیح با آن
۳	کسب هویت مستقل ایرانی-اسلامی-انقلابی در جهت کشف جریان حق و باطل، انجام مسئولیت‌های خود به عنوان یک کنشگر فعال اجتماعی و اتخاذ روش‌هایی برای کسب و ارتقای عزت و افتخار ملی
۴	کسب آگاهی و بینش نسبت به پدیده‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، به‌منظور درک دقیق‌تر علت‌ها، پیش‌بینی آثار و نوآوری در اندیشه و عمل
۵	کسب خودآگاهی، آگاهی اجتماعی و توانایی مدیریت خویش و روابط اجتماعی، به منظور ارتباط مسئولانه و ارتقا و تعالی بخشی به خویش، خانواده و جامعه
۶	شناخت مفاهیم و مسائل اساسی اقتصادی و آگاهی از توان اقتصاد ملی به منظور کنشگری صحیح اقتصادی

اهداف دوره‌های تحصیلی

۱- با توجه و تعلق خاطر و توجه به گذشته، تداوم سنت‌ها و آئین‌های خانوادگی و محلی را می‌شناسد و می‌تواند تغییرات را در طول زمان تشخیص دهد. ۲- موقعیت مکانی خود را می‌شناسد و شباهت‌ها و تفاوت‌های فردی و اجتماعی در مکان‌های مختلف کشور را درک می‌کند و به آنها احترام می‌گذارد. ۳- خانواده و گروه همسالان خود را می‌شناسد و آداب و مهارت‌های ارتباطی مربوط به آنها را کسب می‌کند. ۴- نمونه‌هایی از آسیب‌های محیطی در سطح خانه تا مدرسه و نحوه مواجهه با آنها را درک می‌کند. ۵- مهارت‌های اولیه و صحیح استفاده از فناوری و تعامل در فضای مجازی را می‌شناسد و آنها را به کار می‌بندد. ۶- مهارت‌های اولیه اقتصادی در سطح خانواده و مدرسه را می‌شناسد و متعهدانه آنها را به نمایش می‌گذارد.	دوره اول ابتدایی
۱- میراث تمدن ایرانی-اسلامی را می‌شناسد، مهارت‌های اولیه استفاده از منابع تاریخی را به کار می‌بندد. ۲- در ارتباط با موقعیت مکانی خویش، مسئولانه کنش‌های فعال و خلاق را به نمایش می‌گذارد. ۳- با کسب خودآگاهی، مسئولیت‌پذیری و شناخت آداب اجتماعی با محیط پیرامون خود ارتباط برقرار می‌کند. ۴- مهم‌ترین نهادها و ساختارهای جامعه را می‌شناسد و چگونگی تعامل با آنها را می‌آموزد. ۵- تأثیر فناوری بر فرهنگ، مهارت تعامل صحیح در فضای مجازی را فرا می‌گیرد و به کار می‌بندد. ۶- منابع و فعالیت‌های اقتصادی در سطح ملی را می‌شناسد و کنشگری صحیح اقتصادی خود را به نمایش می‌گذارد.	دوره دوم ابتدایی

محتوا

دوره اول متوسطه

- ۱- با کسب مهارت کاوشگری، فرایند تکوین، تداوم و تحول تمدن ایرانی - اسلامی را، به منظور حفظ و اعتلای آن، مورد بررسی قرار می‌دهد.
- ۲- ساختار جامعه جهانی، نظام بین‌الملل و امت اسلامی در پنج قرن اخیر را شناسایی کرده و فرصت‌ها و تهدیدهای آنها را مورد ارزیابی قرار می‌دهد.
- ۳- با شناسایی پراکندگی پدیده‌های مکانی در ایران و جهان ظرفیت‌ها و چالش‌های آنها را تشخیص می‌دهد.
- ۴- نسبت اخلاق با سیاست در جهان معاصر را می‌شناسد و تفاوت‌های نظری و عینی حکمرانی جهان استکبار و کشورهای آزادی‌خواه را تشخیص می‌دهد و تحلیل و ارزیابی می‌کند.
- ۵- با آگاهی از ظرفیت‌ها و ویژگی‌های فردی و اجتماعی خویش و جامعه، ارتباط مؤثر با دیگران را در شرایط و موقعیت‌های متفاوت برقرار می‌کند.
- ۶- جایگاه قانون و مسئولیت اجتماعی در نظام اجتماعی کشور و ساختار حکومت در آن را می‌شناسد و با احترام به آنها کنشگری‌هایی صحیح را به نمایش می‌گذارد.
- ۷- نسبت علم و فناوری را با فرهنگ و هویت و قدرت به شکل انتقادی درک می‌کند و آثار آنها بر یکدیگر را در سطح جامعه تشخیص می‌دهد.
- ۸- مفاهیم اصلی اقتصاد در سطح ایران و جهان را درک می‌کند و نقاط قوت و ضعف اقتصادی مناطق مختلف را تشخیص داده و ارزیابی می‌کند.

دوره دوم متوسطه

- ۱- سنت‌های الهی در تاریخ و منظرهای مختلف تاریخ‌نگاری را می‌شناسد و مهارت تحلیل، نقد منابع تاریخی و استنباط از آنها را به دست می‌آورد.
- ۲- تمدن‌های ایران، اسلام و جهان را به شکل تفصیلی و تطبیقی می‌شناسد و ایده‌های اولیه را در جهت حفظ و تعالی تمدن ایرانی - اسلامی ارائه می‌کند.
- ۳- با شناخت فرصت‌ها، ظرفیت‌ها، آسیب‌ها و تهدیدهای مکانی، راه‌حل‌هایی برای رفع مشکلات ارائه می‌کند.
- ۴- با شناسایی نسبت مکان با قدرت، فرهنگ و اقتصاد ایران و جهان، ظرفیت‌ها و چالش‌های آنها را ارزیابی و گزارش می‌کند.
- ۵- مؤلفه‌های انسان مدرن و عوامل مؤثر بر سلامت روان، تصمیم‌گیری صحیح و تغییر نگرش را تشخیص می‌دهد و ارزیابی می‌کند.
- ۶- علم اجتماعی، جامعه مدرن و نیز ابعاد مختلف هویت و فرهنگ ایرانی - اسلامی را درک، تحلیل و تفسیر می‌کند.
- ۷- با درک بسترهای الهیاتی، اجتماعی و فلسفی، شکل‌گیری اموری چون علم مدرن، فناوری و فضای مجازی و تأثیر آنها، نحوه زندگی و تعامل انسان با جهان هستی را تحلیل و ارزیابی می‌کند.
- ۸- مسائل اصلی اقتصاد را می‌شناسد و با آگاهی از ظرفیت‌ها و چالش‌های اقتصاد ملی ایران، راه‌کارهای اقتصادی برای افزایش توان کشور در تعامل با جهان ارائه می‌کند.

▲ محتوای کلی حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی

ردیف	ایده‌های کلیدی	مفاهیم اساسی	مهارت‌های اساسی	ارزش‌های اساسی
۱	زمان، تداوم و تغییر	گذشته، اکنون و آینده تمدن ایرانی - اسلامی	کاوشگری حقیقت‌جویی، جست‌وجوگری و اکتشاف به‌کارگیری ابزار مهارت‌های پایه یادگیری (خوب دیدن، خوب گوش کردن، تفکر انتقادی، تفسیر اطلاعات، تشخیص، روابط علت و معلولی، استفاده از منابع، خلاقیت و ابداع و ...)	تکریم محیط زیست و بهره‌برداری مسئولانه از آن افتخار به هویت ایرانی - اسلامی شوق یادگیری تعهد به استقلال و پیشرفت همه‌جانبه کشور حرمت خانواده عدالت‌خواهی و ظلم‌ستیزی مسئولیت‌پذیری مالی
۲	مکان و محیط	پراکندگی پدیده‌های مکانی روابط متقابل انسان و محیط	خودمدیریتی و مدیریت اجتماعی مصرف آگاهانه و کنشگری صحیح (در دنایای واقعی و فضای مجازی) ارتقا و تعالی بخشی به خود، خانواده و جامعه تحلیل مؤلفه‌های هویتی و ارزشی جامعه ایرانی - اسلامی	
۳	فرهنگ و هویت	تعامل صحیح آگاهی فردی و اجتماعی فرهنگ و جامعه ایرانی هویت	تحلیل ابعاد مختلف هویت و فرهنگ جامعه مدرن ارتباط مسئولانه و مؤثر بهره‌برداری مسئولانه از محیط زیست	
۴	ساختار و نظام اجتماعی	ساختار و مؤلفه‌های جامعه، قانون و مسئولیت اجتماعی جامعه جهانی و روابط بین‌الملل پدیده‌های اجتماعی		
۵	منابع و فعالیت‌های اقتصادی	منابع اقتصادی فرصت‌ها و محدودیت‌های اقتصادی		

جدول محتوای دوره اول ابتدایی

ردیف	ایده‌های کلیدی	مفاهیم اساسی	خرده مفاهیم	مهارت‌های اساسی	خرده مهارت‌ها	ارزش‌های اساسی	خرده ارزش‌ها
۱	زمان، تداوم و تغییر	گذشته، اکنون و آینده تمدن ایرانی - اسلامی	تغییر زمان و ابزار مفهومی آن	- کاوشگری حقیقت‌جویی، جست‌وجوگری و اکتشاف	* تشخیص تغییر افراد در طی زمان * تشخیص نسبت خویش با گذشته، اکنون و آینده * تشخیص جهات اصلی جغرافیایی * تشخیص و پرهیز از آسیب‌های محیطی * ارتباط در دنیای مجازی و واقعی * ارتباط با مراکز امدادی * فعالیت گروهی * تعیین روابط خود با گروه‌های مختلف * تشخیص پیامدهای ناامنی در محیط پیرامونی * مصرف صحیح * تشخیص نیازها و خواسته‌ها	- تکریم محیط زیست و بهره‌برداری مسئولانه از آن - افتخار به هویت ایرانی - اسلامی - شوق یادگیری - تعهد به استقلال و پیشرفت همه‌جانبه کشور - حرمت خانواده - عدالت‌خواهی و ظلم‌ستیزی - مسئولیت‌پذیری مالی	* تعلق خاطر به گذشته * توجه به اکنون و امید به آینده * ارزشمندی منابع طبیعی کشور * مراقبت از محل زندگی * مشارکت و فعالیت گروهی * احترام نهادن به اعضای خانواده * توجه به نمادهای هویتی ایران * احترام به اقوام مختلف * مسئولیت نسبت به دارایی‌های خود و دیگران
۲	مکان و محیط	- پراکندگی پدیده‌های مکانی - روابط متقابل انسان و محیط	* شناخت ویژگی‌های محل زندگی * مخاطرات محیطی * جهات اصلی	- مهارت‌های پایه یادگیری (خوب دیدن، خوب گوش کردن، تفکر انتقادی، تفسیر اطلاعات، تشخیص، روابط علت و معلولی، استفاده از منابع، خلاقیت و ابداع و ...) - خودمدیریتی و مدیریت اجتماعی - مصرف آگاهانه و کنشگری صحیح (در دنیای واقعی و فضای مجازی) - ارتقا و تعالی بخشی به خود، خانواده و جامعه - تحلیل مؤلفه‌های هویتی و ارزشی جامعه ایرانی - اسلامی	جهات اصلی جغرافیایی * تشخیص و پرهیز از آسیب‌های محیطی * ارتباط در دنیای مجازی و واقعی * ارتباط با مراکز امدادی * فعالیت گروهی * تعیین روابط خود با گروه‌های مختلف * تشخیص پیامدهای ناامنی در محیط پیرامونی * مصرف صحیح * تشخیص نیازها و خواسته‌ها	- تعهد به استقلال و پیشرفت همه‌جانبه کشور - حرمت خانواده - عدالت‌خواهی و ظلم‌ستیزی - مسئولیت‌پذیری مالی	* مراقبت از محل زندگی * مشارکت و فعالیت گروهی * احترام نهادن به اعضای خانواده * توجه به نمادهای هویتی ایران * احترام به اقوام مختلف * مسئولیت نسبت به دارایی‌های خود و دیگران
۳	فرهنگ و هویت	- تعامل صحیح - آگاهی فردی و اجتماعی - فرهنگ و جامعه ایرانی - هویت	* آشنایی با وظایف در سطح خانواده و مدرسه	- مصرف آگاهانه و کنشگری صحیح (در دنیای واقعی و فضای مجازی) - ارتقا و تعالی بخشی به خود، خانواده و جامعه - تحلیل مؤلفه‌های هویتی و ارزشی جامعه ایرانی - اسلامی	جهات اصلی جغرافیایی * تشخیص و پرهیز از آسیب‌های محیطی * ارتباط در دنیای مجازی و واقعی * ارتباط با مراکز امدادی * فعالیت گروهی * تعیین روابط خود با گروه‌های مختلف * تشخیص پیامدهای ناامنی در محیط پیرامونی * مصرف صحیح * تشخیص نیازها و خواسته‌ها	- حرمت خانواده - عدالت‌خواهی و ظلم‌ستیزی - مسئولیت‌پذیری مالی	* احترام نهادن به اعضای خانواده * توجه به نمادهای هویتی ایران * احترام به اقوام مختلف * مسئولیت نسبت به دارایی‌های خود و دیگران
۴	ساختار و نظام اجتماعی	- ساختار و مؤلفه‌های جامعه، قانون و مسئولیت اجتماعی - جامعه جهانی و روابط بین‌الملل - پدیده‌های اجتماعی	* چستی خانواده و مدرسه * کارکرد خانواده * امنیت در خانه و شهر و روستا	- مصرف آگاهانه و کنشگری صحیح (در دنیای واقعی و فضای مجازی) - ارتقا و تعالی بخشی به خود، خانواده و جامعه - تحلیل مؤلفه‌های هویتی و ارزشی جامعه ایرانی - اسلامی	جهات اصلی جغرافیایی * تشخیص و پرهیز از آسیب‌های محیطی * ارتباط در دنیای مجازی و واقعی * ارتباط با مراکز امدادی * فعالیت گروهی * تعیین روابط خود با گروه‌های مختلف * تشخیص پیامدهای ناامنی در محیط پیرامونی * مصرف صحیح * تشخیص نیازها و خواسته‌ها	- حرمت خانواده - عدالت‌خواهی و ظلم‌ستیزی - مسئولیت‌پذیری مالی	* احترام نهادن به اعضای خانواده * توجه به نمادهای هویتی ایران * احترام به اقوام مختلف * مسئولیت نسبت به دارایی‌های خود و دیگران
۵	منابع و فعالیت‌های اقتصادی	- منابع اقتصادی - فرصت‌ها و محدودیت‌های اقتصادی	* اختیار و انتخاب * مصرف صحیح و آگاهانه * نیازها و خواسته‌های فرد و خانواده	- مصرف آگاهانه و کنشگری صحیح (در دنیای واقعی و فضای مجازی) - ارتقا و تعالی بخشی به خود، خانواده و جامعه - تحلیل مؤلفه‌های هویتی و ارزشی جامعه ایرانی - اسلامی	جهات اصلی جغرافیایی * تشخیص و پرهیز از آسیب‌های محیطی * ارتباط در دنیای مجازی و واقعی * ارتباط با مراکز امدادی * فعالیت گروهی * تعیین روابط خود با گروه‌های مختلف * تشخیص پیامدهای ناامنی در محیط پیرامونی * مصرف صحیح * تشخیص نیازها و خواسته‌ها	- حرمت خانواده - عدالت‌خواهی و ظلم‌ستیزی - مسئولیت‌پذیری مالی	* احترام نهادن به اعضای خانواده * توجه به نمادهای هویتی ایران * احترام به اقوام مختلف * مسئولیت نسبت به دارایی‌های خود و دیگران

جدول محتوای دوره دوم ابتدایی

ردیف	ایده‌های کلیدی	مفاهیم اساسی	خرده مفاهیم	مهارت‌های اساسی	خرده مهارت‌ها	ارزش‌های اساسی	خرده ارزش‌ها
۱	زمان، تداوم و تغییر	گذشته، اکنون و آینده تمدن ایرانی – اسلامی	آثار فرهنگی و میراث ملی *بازیابی هویت ایرانی – اسلامی *نمادها و اسطوره‌های ایرانی – اسلامی	کاوشگری و حقیقت‌جویی، جست‌وجوگری و اکتشاف *به‌کارگیری ابزار مهارت‌های پایه یادگیری (خوب دیدن، خوب شناسخت موقعیت گوش کردن، تفکر انتقادی، تفسیر اطلاعات، تشخیص، روابط علت و معلولی، استفاده از منابع، خلاقیت و ابداع و ...)	*کشف روابط علی بین حوادث تاریخی و مستندسازی تاریخی *تحقیق و روایت رویدادهای تاریخی *مشاهده دقیق محیط پیرامون *شناخت موقعیت جغرافیایی *آسب‌ها و مخاطرات محیط زیستی *نقشه و نقشه‌خوانی *مدیریت هیجانات و عواطف *برقراری ارتباط صحیح با افراد دارای نیازهای ویژه *مشارکت گروهی *ارتباط و تعامل با نهادها *تشخیص نسبت حق	*احساس تعلق نسبت به سرزمین *حفظ و نگهداری میراث فرهنگی (ملموس و غیرملموس) احترام و مسئولیت نسبت به محیط‌زیست *ارزشمندی روابط دوستانه *احترام و قدرشناسی آگاهانه و سازنده نسبت به تنوع اقوام ایرانی و مؤلفه‌های هویت قومی خود *حق و باطل در رفتار اجتماعی *تعهد به مسئولیت‌های اجتماعی *حرمت و احترام نسبت به تنوع اقوام ایرانی و مؤلفه‌های هویت قومی خود *مسئولیت‌پذیری مالی	*احساس تعلق نسبت به سرزمین *حفظ و نگهداری میراث فرهنگی (ملموس و غیرملموس) احترام و مسئولیت نسبت به محیط‌زیست *ارزشمندی روابط دوستانه *احترام و قدرشناسی آگاهانه و سازنده نسبت به تنوع اقوام ایرانی و مؤلفه‌های هویت قومی خود *حق و باطل در رفتار اجتماعی *تعهد به مسئولیت‌های اجتماعی *حرمت و احترام نسبت به تنوع اقوام ایرانی و مؤلفه‌های هویت قومی خود *مسئولیت‌پذیری مالی
۲	مکان و محیط	پراکندگی پدیده‌های مکانی – روابط متقابل انسان و محیط	شناخت شرایط جغرافیایی محیط زندگی آشنایی با آسیب‌های محیط‌زیستی	پراکندگی پدیده‌های طبیعی در ایران و جهان پراکندگی پدیده‌های انسانی در ایران و جهان	پراکندگی پدیده‌های طبیعی در ایران و جهان پراکندگی پدیده‌های انسانی در ایران و جهان	مکان و محیط	مکان و محیط
۳	فرهنگ و هویت	آگاهی فردی و اجتماعی – فرهنگ و جامعه ایرانی – هویت	آیین دوست‌یابی آشنایی با هیجانات و عواطف ارتباط مؤثر(با افراد سالم و افراد با نیازهای خاص) فعالیت گروهی خرده فرهنگ‌های ایرانی	خودمدیریتی و مدیریت اجتماعی – مصرف آگاهانه و کنشگری صحیح (در دنیای واقعی و فضای مجازی)	خودمدیریتی و مدیریت اجتماعی – مصرف آگاهانه و کنشگری صحیح (در دنیای واقعی و فضای مجازی)	فرهنگ و هویت	فرهنگ و هویت
۴	ساختار و نظام اجتماعی	– ساختار و مؤلفه‌های جامعه، قانون و مسئولیت اجتماعی – جامعه جهانی و روابط بین‌الملل – پدیده‌های اجتماعی	جایگاه خانواده و نهادها در جامعه حق و مسئولیت در جامعه انضباط اجتماعی رهبران انقلاب اسلامی	– ارتقا و تعالی بخشی به خود، خانواده و جامعه – تحلیل مؤلفه‌های هویتی و ارزشی جامعه ایرانی – اسلامی تحلیل ابعاد مختلف هویت و فرهنگ جامعه مدرن – ارتباط مسئولانه و مؤثر – بهره‌برداری مسئولانه از محیط زیست	– ارتقا و تعالی بخشی به خود، خانواده و جامعه – تحلیل مؤلفه‌های هویتی و ارزشی جامعه ایرانی – اسلامی تحلیل ابعاد مختلف هویت و فرهنگ جامعه مدرن – ارتباط مسئولانه و مؤثر – بهره‌برداری مسئولانه از محیط زیست	ساختار و نظام اجتماعی	ساختار و نظام اجتماعی
۵	منابع و فعالیت‌های اقتصادی	– منابع اقتصادی – فرصت‌ها و محدودیت‌های اقتصادی	عوامل تولید، تدبیر معیشت در سطوح شخصی، خانواده و جامعه	تولید و درآمدزایی	تولید، توزیع و مصرف، بهره‌وری اقتصاد ملی و بومی رشد و شاخص‌های توسعه اقتصادی ایران و جهان * ظرفیت‌های اقتصادی ایران و جهان	منابع و فعالیت‌های اقتصادی	منابع و فعالیت‌های اقتصادی

غیر قابل استناد

جدول محتوای دوره اول متوسطه

ردیف	ایده‌های کلیدی	مفاهیم اساسی	خرده مفاهیم	مهارت‌های اساسی	خرده مهارت‌ها	ارزش‌های اساسی	خرده ارزش‌ها
۱	زمان، تداوم و تغییر	گذشته، اکنون و آینده تمدن ایرانی – اسلامی	گذشته، اکنون و آینده تمدن ایرانی – اسلامی	کاوشگری و حقیقت‌جویی، جست‌وجوگری و اکتشاف – به‌کارگیری ابزار مهارت‌های پایه یادگیری (خوب دیدن، خوب گوش کردن، تفکر انتقادی، تفسیر اطلاعات، تشخیص، روابط علت و معلولی، استفاده از منابع، خلاقیت و ابداع و ...)	*کشف و درک روابط علی بین رویدادهای تاریخی *استفاده علمی از منابع تاریخی *تشخیص و روایت‌گری وقایع تاریخی *شناسایی، سازمان‌دهی و پردازش اطلاعات، تشخیص، روابط علت و معلولی، استفاده از منابع، خلاقیت و ابداع و ...)	زمان، تداوم و تغییر	زمان، تداوم و تغییر
۲	مکان و محیط	پراکندگی پدیده‌های مکانی – روابط متقابل انسان و محیط	پراکندگی پدیده‌های طبیعی در ایران و جهان پراکندگی پدیده‌های انسانی در ایران و جهان	پراکندگی پدیده‌های طبیعی در ایران و جهان پراکندگی پدیده‌های انسانی در ایران و جهان	پراکندگی پدیده‌های طبیعی در ایران و جهان پراکندگی پدیده‌های انسانی در ایران و جهان	مکان و محیط	مکان و محیط
۳	فرهنگ و هویت	آگاهی فردی و اجتماعی – فرهنگ و جامعه ایرانی – هویت	سلامت روان اجتماعی کنترل هیجانات و عواطف فعالیت گروهی نقد منصفانه هویت ایرانی اسلامی نسبت فناوری و فرهنگ	سلامت روان اجتماعی کنترل هیجانات و عواطف فعالیت گروهی نقد منصفانه هویت ایرانی اسلامی نسبت فناوری و فرهنگ	سلامت روان اجتماعی کنترل هیجانات و عواطف فعالیت گروهی نقد منصفانه هویت ایرانی اسلامی نسبت فناوری و فرهنگ	فرهنگ و هویت	فرهنگ و هویت
۴	ساختار و نظام اجتماعی	– ساختار و مؤلفه‌های جامعه، قانون و مسئولیت اجتماعی – جامعه جهانی و روابط بین‌الملل – پدیده‌های اجتماعی	حقوق و مسئولیت‌های اجتماعی تبعیت از قانون حکومت در جمهوری اسلامی ایران استقلال و امنیت استکبار و استعمار نهادها و سازمان‌های بین‌المللی	حقوق و مسئولیت‌های اجتماعی تبعیت از قانون حکومت در جمهوری اسلامی ایران استقلال و امنیت استکبار و استعمار نهادها و سازمان‌های بین‌المللی	حقوق و مسئولیت‌های اجتماعی تبعیت از قانون حکومت در جمهوری اسلامی ایران استقلال و امنیت استکبار و استعمار نهادها و سازمان‌های بین‌المللی	ساختار و نظام اجتماعی	ساختار و نظام اجتماعی
۵	منابع و فعالیت‌های اقتصادی	– منابع اقتصادی – فرصت‌ها و محدودیت‌های اقتصادی	تولید، توزیع و مصرف، بهره‌وری اقتصاد ملی و بومی رشد و شاخص‌های توسعه اقتصادی ایران و جهان * ظرفیت‌های اقتصادی ایران و جهان	تولید، توزیع و مصرف، بهره‌وری اقتصاد ملی و بومی رشد و شاخص‌های توسعه اقتصادی ایران و جهان * ظرفیت‌های اقتصادی ایران و جهان	تولید، توزیع و مصرف، بهره‌وری اقتصاد ملی و بومی رشد و شاخص‌های توسعه اقتصادی ایران و جهان * ظرفیت‌های اقتصادی ایران و جهان	منابع و فعالیت‌های اقتصادی	منابع و فعالیت‌های اقتصادی

غیر قابل استناد

جدول محتوای دوره دوم متوسطه

ردیف	ایده‌های کلیدی	مفاهیم اساسی	خرده مفاهیم	مهارت‌های اساسی	خرده مهارت‌ها	ارزش‌های اساسی	خرده ارزش‌ها
۱	زمان، تداوم و تغییر	گذشته، اکنون و آینده تمدن ایرانی - اسلامی	* رویکردهای تاریخ‌نگاری با تکیه بر تاریخ مردم، تاریخ اجتماعی، فرهنگی * تاریخ تمدن‌های شاخص جهان * تاریخ ایران از آغاز تا کنون * رویکردهای تاریخ * تاریخ اسلام از آغاز تا کنون * تاریخ غرب و برخی کشورهای مؤثر بر جریانات تاریخی جهان و ایران، از آغاز تا کنون * تطبیق وقایع تاریخ ایران و جهان * تاریخ انقلاب اسلامی * مناسبات میان تمدن ایرانی - اسلامی با دیگر تمدن‌های معاصر	* کاوشگری * حقیقت‌جویی، جست‌وجوگری و اکتشاف * به‌کارگیری ابزار * مهارت‌های پایه * یادگیری (خوب دیدن، خوب گوش کردن، تفکر انتقادی، تفسیر اطلاعات، تشخیص، روابط علت و معلولی، استفاده از منابع، خلاقیت و ابداع و ...) * خودمدیریتی و مدیریت اجتماعی * مصرف آگاهانه و کنشگری صحیح (در دنیای واقعی و فضای مجازی) * ارتقا و تعالی بخشی به خود، خانواده و جامعه * تحلیل مؤلفه‌های هویتی و ارزشی جامعه ایرانی - اسلامی * تحلیل ابعاد مختلف هویت و فرهنگ جامعه مدرن * ارتباط مسئولانه و مؤثر * بهره‌برداری مسئولانه از محیط زیست	* تمرکز و بینش * تحلیل، استدلال و وسنجشگری (نقادی) * خلاقیت و ابداع * تحلیل تاریخی تمدنی * تحقیق تاریخی * تشخیص توالی، تداوم و تحول روندها و فرآیندها * وساختارها در طی زمان و پیش‌بینی آینده * توالی روایت تاریخی و تولید محتوای مرتبط با آن * تحلیل راهبردی مسائل جغرافیایی * برنامه‌ریزی و کنشگری در مسئله محیط‌زیست * پیرامونی * خود یادگیری * برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری * تحلیل مسائل اجتماعی * روش‌شناسی بنیادین نظریه‌ها * مواجهه انتقادی با مظاهر مدرنیته * مشارکت جمعی * استفاده صحیح از فناوری‌های ارتباطی و محصولات رسانه‌ای * الگوها و مدل‌ها در اقتصاد * ارائه پیشنهاد و راهکار * جهت‌برون‌رفت از چالش‌های اقتصادی	* اهمیت حافظه تاریخی * ارزشمندی سرزمین و تعالی کشور * ارزشمندی کنشگری ایرانیان و مسلمانان در تاریخ * مسئولیت نسبت به استان، ایران آینده * ایران و جهان اسلام * مسئولیت نسبت به امت اسلامی * احترام به طبیعت * احساس مسئولیت نسبت به بهزیستی فردی و اجتماعی * نگرش مثبت به خود و جامعه * تعهد در مواجهه با مسائل اجتماعی و علوم انسانی * امید به آینده * حفظ و ارتقای هویت ملی و دینی * حساسیت نسبت به حق و باطل * احساس مسئولیت نسبت به کنشگری صحیح و سالم در فضای مجازی * احساس ارزشمند بودن پیشینه علمی ایرانیان و مسلمانان * تعهد به اقتصاد مقاومتی	
۲	مکان و محیط	- پراکندگی پدیده‌های مکانی - روابط متقابل انسان و محیط	* الگوها و ساختارهای فضایی * موقعیت مکانی و جغرافیایی * حفاظت از محیط و مکان * تأثیرات متقابل جوامع انسانی و محیط‌های طبیعی و مصنوعی بر یکدیگر	* مدیریت اجتماعی * مصرف آگاهانه و کنشگری صحیح (در دنیای واقعی و فضای مجازی)	* برنامه‌ریزی و کنشگری در مسئله محیط‌زیست * پیرامونی * خود یادگیری * برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری	- مسئولیت‌پذیری مالی	* احساس مسئولیت نسبت به بهزیستی فردی و اجتماعی * نگرش مثبت به خود و جامعه * تعهد در مواجهه با مسائل اجتماعی و علوم انسانی * امید به آینده * حفظ و ارتقای هویت ملی و دینی * حساسیت نسبت به حق و باطل * احساس مسئولیت نسبت به کنشگری صحیح و سالم در فضای مجازی * احساس ارزشمند بودن پیشینه علمی ایرانیان و مسلمانان * تعهد به اقتصاد مقاومتی
۳	فرهنگ و هویت	- تعامل صحیح - آگاهی فردی و اجتماعی - فرهنگ و جامعه ایرانی - هویت	* هویت و تحولات هویتی * فرهنگ جهانی * روان و سلامت روان و عوامل مؤثر بر آن * فنون تفکر خلاق و تفکر انتقادی * حل مسئله * تصمیم‌گیری	* ارتقا و تعالی بخشی به خود، خانواده و جامعه * تحلیل مؤلفه‌های هویتی و ارزشی جامعه ایرانی - اسلامی * تحلیل ابعاد مختلف هویت و فرهنگ جامعه مدرن * ارتباط مسئولانه و مؤثر * بهره‌برداری مسئولانه از محیط زیست	* روش‌شناسی بنیادین نظریه‌ها * مواجهه انتقادی با مظاهر مدرنیته * مشارکت جمعی * استفاده صحیح از فناوری‌های ارتباطی و محصولات رسانه‌ای * الگوها و مدل‌ها در اقتصاد * ارائه پیشنهاد و راهکار * جهت‌برون‌رفت از چالش‌های اقتصادی	* احساس مسئولیت نسبت به بهزیستی فردی و اجتماعی * نگرش مثبت به خود و جامعه * تعهد در مواجهه با مسائل اجتماعی و علوم انسانی * امید به آینده * حفظ و ارتقای هویت ملی و دینی * حساسیت نسبت به حق و باطل * احساس مسئولیت نسبت به کنشگری صحیح و سالم در فضای مجازی * احساس ارزشمند بودن پیشینه علمی ایرانیان و مسلمانان * تعهد به اقتصاد مقاومتی	
۴	ساختار و نظام اجتماعی	- ساختار و مؤلفه‌های جامعه، قانون و مسئولیت اجتماعی - جامعه جهانی و روابط بین‌الملل - پدیده‌های اجتماعی	* مبانی فلسفی و روش‌شناسی علوم اجتماعی * جامعه، مؤلفه‌ها، ابعاد و تطورات آن * نظامات و جهان‌های اجتماعی * ارتباط میان فرد و جامعه * مدرنیته و مصادیق آن * دانش اجتماعی مسلمان * اقسام فهم اجتماعی * استعمار نو و فرانو * انقلاب اسلامی و دنیای مدرن * تعهدات بین‌المللی * مفهوم‌شناسی علم و روش علمی * فضای سایبری	* ارتقا و تعالی بخشی به خود، خانواده و جامعه * تحلیل مؤلفه‌های هویتی و ارزشی جامعه ایرانی - اسلامی * تحلیل ابعاد مختلف هویت و فرهنگ جامعه مدرن * ارتباط مسئولانه و مؤثر * بهره‌برداری مسئولانه از محیط زیست	* روش‌شناسی بنیادین نظریه‌ها * مواجهه انتقادی با مظاهر مدرنیته * مشارکت جمعی * استفاده صحیح از فناوری‌های ارتباطی و محصولات رسانه‌ای * الگوها و مدل‌ها در اقتصاد * ارائه پیشنهاد و راهکار * جهت‌برون‌رفت از چالش‌های اقتصادی	* احساس مسئولیت نسبت به بهزیستی فردی و اجتماعی * نگرش مثبت به خود و جامعه * تعهد در مواجهه با مسائل اجتماعی و علوم انسانی * امید به آینده * حفظ و ارتقای هویت ملی و دینی * حساسیت نسبت به حق و باطل * احساس مسئولیت نسبت به کنشگری صحیح و سالم در فضای مجازی * احساس ارزشمند بودن پیشینه علمی ایرانیان و مسلمانان * تعهد به اقتصاد مقاومتی	
۵	منابع و فعالیت‌های اقتصادی	- منابع اقتصادی - فرصت‌ها و محدودیت‌های اقتصادی	* شکل‌گیری علم اقتصاد و تحولات جهانی * مبانی نظری اقتصاد خرد و کلان * اقتصاد اسلامی * اقتصاد ایران و جهان	* ارتقا و تعالی بخشی به خود، خانواده و جامعه * تحلیل مؤلفه‌های هویتی و ارزشی جامعه ایرانی - اسلامی * تحلیل ابعاد مختلف هویت و فرهنگ جامعه مدرن * ارتباط مسئولانه و مؤثر * بهره‌برداری مسئولانه از محیط زیست	* روش‌شناسی بنیادین نظریه‌ها * مواجهه انتقادی با مظاهر مدرنیته * مشارکت جمعی * استفاده صحیح از فناوری‌های ارتباطی و محصولات رسانه‌ای * الگوها و مدل‌ها در اقتصاد * ارائه پیشنهاد و راهکار * جهت‌برون‌رفت از چالش‌های اقتصادی	* احساس مسئولیت نسبت به بهزیستی فردی و اجتماعی * نگرش مثبت به خود و جامعه * تعهد در مواجهه با مسائل اجتماعی و علوم انسانی * امید به آینده * حفظ و ارتقای هویت ملی و دینی * حساسیت نسبت به حق و باطل * احساس مسئولیت نسبت به کنشگری صحیح و سالم در فضای مجازی * احساس ارزشمند بودن پیشینه علمی ایرانیان و مسلمانان * تعهد به اقتصاد مقاومتی	